

ฉัญจิอุปมาพหุพพิหิตมาส

ฉัญจิอุปมาพหุพพิหิตมาส คือ สมาสที่มีบทหน้าประกอบด้วยฉัญจิ-
วิภัตติ แสดงความเป็นเจ้าของของบทอุปมา แปลว่า มีเพียงดั่ง.....แห่ง..

เช่น สุวณฺณสุส วณฺโณ อิว วณฺโณ ยสุส โส สุวณฺณวณฺโณ (ภควา)
(อ.วรรณะ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ไค เพียงดั่ง อ.วรรณะ แห่งทอง อ.
พระผู้มีพระภาคเจ้า นั้น ชื่อว่า ผู้มีวรรณะเพียงดั่งวรรณะแห่งทอง)

พฺรหฺมุโน สโร อิว สโร ยสุส โส พฺรหฺมุสสโร (ภควา)
(อ.เสียง ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ไค เพียงดั่ง อ.เสียง แห่งพรม อ.
พระผู้มีพระภาคเจ้า นั้น ชื่อว่า ผู้มีเสียงเพียงดั่งเสียงแห่งพรม)

นาคสุส คติ อิว คติ ยสุส โส นาคคติ (ภควา)
(อ.การไป ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ไค เพียงดั่ง อ.การไป แห่งช้างตัว
ประเสริฐ อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า นั้น ชื่อว่า ผู้มีการไปเพียงดั่งการไป
แห่งช้างตัวประเสริฐ)

มนุสฺสสุส สรีโร อิว สรีโร ยสุส โส มนุสฺสสรีโร (เปโต)
(อ.สรีระ ของเปรต ไค เพียงดั่ง อ.สรีระ ของมนุษย์ อ.เปรต นั้น ชื่อว่า
ผู้มีสรีระเพียงดั่งสรีระของมนุษย์)

สุกรสุส สีสํ อิว สีสํ ยสุส โส สุกรสีโส (เปโต)
(อ.ศีระะ ของเปรต ไค เพียงดั่ง อ.ศีระะ แห่งสุกร อ.เปรต นั้น ชื่อว่า ผู้
มีศีระะเพียงดั่งศีระะแห่งสุกร)

หตฺถิสฺส ปาทา อิว ปาทา ยสุส โส หตฺถิปาโท (ชโน)
(อ.เท้า ท. ของชน ไค เพียงดั่ง อ.เท้า ท. แห่งช้าง อ.ชน นั้น ชื่อว่า ผู้มี
เท้าเพียงดั่งเท้าแห่งช้าง)

กโปตฺสฺส ปาทา อิว ปาทา ยสุสา सा กโปตปาทา (เทวธิตา)

(อ.เท้า ท. ของเทพธิดา ไค เพียงดั่ง อ.เท้า ท. แห่งนกพิราบ อ.
เทพธิดา นั้น ชื่อว่า ผู้มีเท้าเพียงดั่งเท้าแห่งนกพิราบ)

กกุฏสุส ปาทา อิว ปาทา ยสุสา สา กกุฏปาทา (เทวจันรา)

(อ.เท้า ท. ของนางเทพอัปสร ไค เพียงดั่ง อ.เท้า ท. แห่งนกพิราบ อ.
นางเทพอัปสร นั้น ชื่อว่า ผู้มีเท้าเพียงดั่งเท้าแห่งนกพิราบ)

สีหสุส คติ อิว คติ ยสุส โส สีหคติ (พทุโธ)

(อ.การเสด็จไป แห่งพระพุทธรเจ้า ไค เพียงดั่ง อ.การไป แห่งสีหะ อ.
พระพุทธรเจ้า นั้น ชื่อว่า ผู้มีการเสด็จไปเพียงดั่งการไปแห่งสีหะ)

นาคสุส วิกุกโม อิว วิกุกโม ยสุส โส นาควิกุกโม (พทุโธ)

(อ.การก้าวอย่าง แห่งพระพุทธรเจ้า ไค เพียงดั่ง อ.การก้าวอย่าง แห่งช้างตัว
ประเสริฐ อ.พระพุทธรเจ้า นั้น ชื่อว่า ผู้มีการก้าวอย่างเพียงดั่งการก้าวอย่าง
แห่งช้างตัวประเสริฐ)

ความต่างกันระหว่าง วิเสสโนปมบท กัมมธารยสมาสกับฉัญจิจูปมา
พหุพพิหิสมาส

วิเสสโนปมบท กัมมธารยสมาส มีคำแปลว่า เพียงดั่ง.... ในรูป
วิเคราะห์ เป็นปจมาวิกัตติ ไม่มีฉัญจิจวิกัตติ สำเร็จเป็นบทสมาสแล้วเป็น
คุณนามก็มี เป็นนามนามก็มี เช่น

กาโก อิว สุโร กากสุโร (ชโน) อ.ชน ผู้กล้าเพียงดั่งกา เป็น
คุณนาม (ปทรูปสัทธิ จัดเข้าในอุปมาบุพพบท พหุพพิหิสมาส ลงใน
อรรถปจมาวิกัตติ)

นโร สีโห อิว นรสีโห อ.นระเพียงดั่งสีหะ เป็นนามนาม (ปทรูป
สัทธิ จัดเข้าในอุปมานุตตรบท กัมมธารยสมาส)

ส่วนฉันทวิรูปมาพหุพพิหิสมาส มีคำแปลว่า ผู้มี.....เพียงดัง.....แห่ง .... มีอรรถบทยในรูปวิเคราะห์ เป็นฉันทวิรูปกัตติ เมื่อเข้าสมาสแล้วให้ลบ อิว ศัพท์ และบทที่ซ้ำกันออก เช่น กโปตสส ปาทา อิว ปาทา ยสสา สากโปตปาทา (เทวธิตา) ในรูปวิเคราะห์นี้ เมื่อเข้าสมาสให้ลบบทที่ซ้ำกันออก คือ ปาท และลบ อิว ศัพท์ออก จึงสำเร็จเป็นบทสมาสว่า “กโปตปาทา”

แบบฝึกหัดท้ายบท

จงแปลเป็นภาษาไทย

สา กिर ราชคหนคร เสฏฐิธิตา วิญญุตํ ปตตกาลโต ปฏจาย
ปพพชฺชํ , ปุณฺณปุณฺณํ ยาจมานาปี มาตาปีตุนํ สนฺตिका ปพพชฺชํ อลภิตฺวา
วยฺยปฺปตฺตา ปตฺติกุลํ คนฺตฺวา ปตฺติเทวตา หุตฺวา อคารํ อชฺฌาวสิ.

(จากธรรมบทอรรถกถา ภาคที่ ๖ หน้า ๑๑)